

ELŐSZÓ

Jelen kötetünk a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola által 2004. szeptemberében rendezett tudományos konferencia előadásait, illetve az előadások alapjául szolgáló tanulmányokat tartalmazza. A konferencia megrendezését két nevezetes évforduló tette időszzerűvé. Egyfelől ezekben az években emlékeziünk a Rákóczi-szabadságharc 300 évvel ezelőtt lezajlott eseményeire. Másfelől néhány év múlva, 2009-ben ünnepeljük a pécsi püspökség alapításának ezredik évfordulóját, s erről a Hittudományi Főiskola a püspökség történetének, az elmúlt évezred még bőven meglévő fehér foltjainak tudományos feltárásával szeretne megemlékezni. A Rákóczi-szabadságharchoz Pécs város történetének tragikus eseménysora fűződik: 1704-ben előbb a kurucok, majd a szlavóniai rác határőrök dúlták fel, rabolták ki a várost. Mindkét dúlásnak nemcsak az anyagi értékek, köztük templomok és egyházi berendezések és kincsek mérhetetlen pusztulása volt az eredménye, hanem több száz pécsi lakos is áldozatul esett a háború poklában elszabadult gyilkos szenvedélyeknek.

A kötetben található tanulmányok egy része a Rákóczi-szabadságharc országos és helyi vonatkozásaival foglalkozik. Bemutatják a közvetlen előzményt: a pécsi egyházmegye felszabadulását a török hódoltság alól, majd tanúi lehetünk a kurucok és a rác határőrök véres összecsapásainak az egyházmegye területén. De a történet nem csak kölcsönös kegyetlenkedésekkel járó politikai, etnikai és vallási viszályokról szól, hanem megbékélési törekvésekről is. Az ellenfelek összebékítése érdekében tett – sajnos eredménytelen – erőfeszítéseket egy baranyai birtokos, Hellebronth János kuruc ezres kapitány. Ha az ő és mások erőfeszítései nem is jártak eredménnyel, s a „Rác Nemzetet” nem is sikerült a magyar ügy számára megnyerni, azért nem kevés magát rácnak valló katona harcolt Rákóczi seregében. Velük ismerkedhetünk meg a kötet egyik tanulmányában. Bár a kurucok zöme protestáns volt, Rákóczi maga a katolikus hitet vallotta, s igyekezett jó viszonyt, diplomáciai kapcsolatot létesíteni a Szentszékkal. Nem rajta múlt, hanem a kedvezőtlen nemzetközi katonai viszonyokon, hogy ez sem sikerült.

A kötet tanulmányainak többsége a pécsi egyházmegye történetével foglalkozik olyan hosszabb időszámban, amelynek tengelyében a 18. század eleje, a Rákóczi-szabadságharc időszaka áll. A tanulmányok a 16. századtól a 18. század közepéig ívelően mutatják be az egyházmegye vallási és kulturális életének fontosabb mozzanatait. Megismerkedünk a felszabadulás

utáni első püspökkel, a „harcias-hitvédő” Radonay Mátyás Ignáccal, valamint szinte személyes ismeretségbe kerülünk a 18. század eleji pécsi káptalannal és kanonokjaival. A felszabadulás, majd a szatmári béke után a pécsi egyházmegyében is az újjáépítés, az újjászervezés volt a legsürgősebb feladat. Helyre kellett állítani, ki kellett építeni mind a polgári, mind az egyházi közigazgatást. Ennek érdekében pontosan meg kellett állapítani a vármegyék és az egyházmegyék határait, s ez a pécsi és a veszprémi püspökség között sem ment viták, súrlódások nélkül. A 18. században részben a török előtti, középkori egyházi infrastruktúra éledt újjá, részben szükségessé vált új plébániák alapítása, új templomok építése. A plébániahálózat folytonosságának és továbbépítésének kérdéskörébe enged bepillantást az a tanulmány, amely Baranya templomainak patrocíniumait vizsgálja a 18. század elején. Az anyagi infrastruktúra, a településhálózat és az igazgatási szervezet újjáépítése mellett nagy szükség volt lelki újjáépítésre, a hitélet megújulására is. Ebben az egyháziak, a klérus mellett fontos szerepet játszottak a nagybirtokos kegyurak is. A pécsi egyházmegyében ezen a téren különösen két kegyúri család tűnt ki tevékenységével: a Batthyány és a Mercy familia.

A török hódoltság vallási-egyházi viszonyaiba nyújt betekintést két tanulmány: az egyik a hódoltsági terület egyházi intézményeit tekinti át, a másik pedig a pécsi egyházmegye művelődését és iskolázását mutatja be a 16-17. században. A kulturális vonalat viszi tovább a 17. század végétől az 1770-es évekig az a tanulmány, amely a pécsi jezsuita iskoladrámával foglalkozik, s feltárja a város kulturális életének egy érdekes és az ifjúság nevelésében fontos szerepet játszó szektorát. De a kötet nemcsak az egyházmegye katolikusaival foglalkozik, hanem a baranyai megyei ortodox szerb lakosság 17. század végi vallási helyzetének is szentel egy alapos tanulmányt.

Ez a rövid áttekintés is mutatja, hogy ezt a tanulmánykötetet egyaránt haszonnal forgathatják mind a Rákóczi-szabadságharc, mind Pécs város és Baranya-megye, valamint a pécsi egyházmegye 16-18. századi története, vallási és kulturális viszonyai iránt érdeklődő olvasók. Úgy vélem, meggyőzően tanúskodik ez a kötet arról is, hogy a pécsi egyháztörténészek körében az elmúlt években komoly kutatások indultak az egyházmegye történetének minden területre kiterjedő, levéltári forrásokon alapuló, széles körű feltárása érdekében. Reméljük, hogy a folytatás is méltó lesz egy ezeréves püspökség rangjához és hírnevéhez.

Katus László